

מצוות תלמוד תורה

• המצווה ללמד תורה

רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א

- א. נשים ועבדים וקטנים פטורים מתלמוד תורה, אבל קטן אביו חייב ללמדו תורה שנאמר ^(ויצו) **ולמדתם אותם את בניכם לדבר בתם**, ואין האשה חייבת ללמד את בנה שכל החייב ללמוד חייב ללמד.
- ב. כשם שחייב אדם ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו שנאמר והודעתם לבניך ולבני בניך, ולא בנו ובן בנו בלבד אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אף על פי שאין בניו, שנאמר **ושננתם לבניך** מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך שהתלמידים קרויין בנים שנאמר ויצאו בני הנביאים, אם כן למה נצטוו על בנו ועל בן בנו, להקדים בנו לבן בנו ולבן חבירו.
- ג. וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו, ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחנם, מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם..

שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמה

- א. מצות עשה על האיש ללמד את בנו תורה, ואם לא למדו אביו, חייב ללמד לעצמו.
- ג. כשם שמצוה ללמד את בנו, כך מצוה ללמד את בן בנו, שנאמר: והודעתם לבניך ולבני בניך (דברים ד, ט). [ד] ו) ולא לבן בנו בלבד, [ה] אלא מצוה על כל חכם מישראל ללמד לתלמידים, שגם הם נקראים בנים, אלא שמצוה להקדים בנו לבנו, ובן בנו לבן חבירו.

באר הגולה: ו) רמב"ם שם - הלכה זו כן אין יחסייה הייתה לבניך

• ההבדל בין החובה ללמד את בנו לחובה ללמד את התלמידים.

ביאור הגר"א יורה דעה סימן רמה

[ד] ולא לבן כו'. ספרי ושננתם לבניך אלו תלמידים וכן אתה מוצא בכ"מ שהתלמידים קרויים בנים כו':

- [ה] (ליקוט) אלא מצוה כו'. עבה"ג ואמרו (תמורה ט"ז א') עשיר ורש נפגשו עשה כו' (כיוצא בדבר אתה אומר: רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה', בשעה שהתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו: למדני תורה! אם מלמדו - מאיר עיני שניהם ה', ואם לאו, עשיר ורש נפגשו עושה כולם ה', מי שעשאו חכם לזה - עושה אותו טיפש, טיפש לזה - עושה אותו חכם, זו משנת ר' נתן)
- ואמרו (סנהדרין צ"א ב') כל המונע הלכה כו' אמר רב יהודה אמר רב: כל המונע הלכה מפי תלמיד - כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית.
- ובתד"א פכ"ד ד"א הלא פרס לרעב לחמך ואין רעב אלא הרעב מן ד"ת ואין לחם אלא ד"ת שנאמר הנה ימים באים נאום ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם כו' מכאן אמרו אם יש אדם שהוא מבין בד"ת יפרנס מתורתו ג"כ כדי שתרבה חכמתו לו ומוסיפין לו עליה וכל העושה כן אינו נמנע מן הטובה כו' ע"ש בארוכה ושם באותו הפרק כי תראה ערום וכסיתו כיצד אלא אם ראית אדם שאין בו ד"ת הכניסהו לביתך ולמדהו ק"ש ותפלה ולמדהו פסוק אחד בכל יום או הלכה אחת וזרזיהו במצות לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצות כו' כמ"ש ואת עירום ועריה כו' ובאדר"ג ובגמ' בהרבה מקומות (ע"כ):

עבודת המלך הלכות תלמוד תורה פרק א

אינו מובן לאיזה צורך ציין מרן ז"ל כל הציונים האלה, אחרי שהדבר מפורש בספרי מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך והעתיקו גם מרן הגר"א ז"ל וצ"ל דמדרשת הספרי אין לימוד אלא על החיוב, ללמד את תלמידיו שהמה כבד תלמידיו ונקראים בניו וכמו דילוף מבני הנביאים וכי בני הנביאים היו והלא תלמידים היו וכו' אבל רבנו הרי כתב שמצוה על כל חכם וחכם ללמד את כל התלמידים וזה אינו כבר בספרי וע"ז ציין מרן ז"ל כל ציוניו שהם מוסבים על כל התלמידים, וביותר נראה שציין מרן כל אלה להורות שהוא מחויב ללמד לתלמידים הלכות ואגדות וכל התורה כולה לא רק תורה שבכתב ונאריך א"ה בזה ליקמן.

אין מובן

הנה נראה שיש להבין את המצוה ללמד את התלמידים כפי שהיא באה לידי ביטוי בתורה ובמסורה. המצוה ללמד את התלמידים היא מצוה שיש לה שני חלקים: חלק ראשון הוא המצוה ללמד את התלמידים את כל התורה כולה, וזהו חלק מהמצוה ללמד את בניכם. חלק שני הוא המצוה ללמד את התלמידים את כל התורה כולה, וזהו חלק מהמצוה ללמד את בניכם. המצוה ללמד את התלמידים היא מצוה שיש לה שני חלקים: חלק ראשון הוא המצוה ללמד את התלמידים את כל התורה כולה, וזהו חלק מהמצוה ללמד את בניכם. חלק שני הוא המצוה ללמד את התלמידים את כל התורה כולה, וזהו חלק מהמצוה ללמד את בניכם.

• הבנה נוספת בהבדל שבן ללמד את בנו ללמד את התלמידים

כסף משנה הלכות תלמוד תורה פרק א

[ב] כשם שחייב אדם ללמד את בנו וכו'... אם כן למה נצטוו וכו'. כוונת רבינו לתת שני הבדלים בין בנו לבן חבירו, אחד דבנו קודם, שני דבנו חייב לשכור לו מלמד אם הוא אינו יכול אבל בן חבירו אינו חייב לשכור לו מלמד דדוקא בטורח גופו נתחייב אבל לא בהוצאת ממונו... [ג] מי שלא למדו אביו וכו'. פ"ק דקידושין (דף כ"ט):

דברים פרק ו – החיוב ללמד מי שאינו בנו

- (ד) שמע ישראל ילגה אלהינו ילגהו אקד:
- (ה) ואהבתי את ילגה אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:
- (ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על לבבך:
- (ז) ושננתם לבניך ודברתם גם בשבתך בביתך ובילכתך בדרך ובשקבך ובקומך:
- (ח) וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך:
- (ט) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך: o

דברים פרק יא – החיוב ללמד את בנו

- (יג) והיה אם שמע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ילגה אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם:
- (יד) ונתתי מטרארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגלך ותירשך ויצהרך:
- (טו) ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת:
- (טז) השמר לך לך פן יפתה לבבך וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם:
- (יז) וסרה אף ילוק בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ילוק נתן לכם:
- (יח) ושמרת את דברי אלה על לבבך ועל נפשך וקשרתם אתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניכם:
- (יט) ולמדתם את בניכם לדבר גם בשבתך בביתך ובילכתך בדרך ובשקבך ובקומך:
- (כ) וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך:
- (כא) למען יראו ימי בניכם על האדמה אשר נשבע ילוק לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ: o

ספר יראים סימן רכה [דפוס ישן - כט]

מיהו מצוה בבניו יותר משאר בני אדם דכתיב ולמדתם אותם את בניכם לדבר בהם והוא בניכם בניכם ממש כדאמר' בקדושין פ"א [ל' א] והודעתם לבניך ולבני בניך והוא בניך דוקא מדכתיב ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם אלמא בניכם דוקא וטעמא מאי דכתיב בסמוך לו למען יראו ימיכם וימי בניכם והוא בניכם דוקא דמסתמא בהווא בניכם שהאדם מקפיד ברבוי ימיהם הכתוב מדבר..

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה יא

המצוה הי"א היא שצונו ללמוד חכמת התורה וללמד זהה הוא שנקרא תלמוד תורה והוא אמרו (שם) ושננתם לבניך. ולשון ספרי לבניך אלו תלמידיך וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרוים בניכם שנאמר ויצאו בני הנביאים. ושם נאמר ושננתם שיהו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואלך דבר לא תהא מגמגם לו אלא אמור לו מיד. וכבר נכפל הצווי הזה פעמים רבות, ולמדתם ועשיתם, למען ילמדו (פ' וילך). וכבר התפזר הזרוז על מצוה זו ולשקוד בה תמיד במקומות הרבה מן התלמוד.

קרית ספר הלכות תלמוד תורה פרק א

כי חיוב לשכור מלמד לבנו הוא מולמדתם אותם את בניכם ומוהודעתם לבניך ולבני בניך והוא עשה וכפינן עליה כמה דכפינן לעשות סוכה או מצוה אחרת אבל חיוב לימוד בן חבירו הוא מפסוק ושננתם לבניך ומשמע שיהיו מחודדין בתוך פיך כשאדם שואל דבר אל תגמגם בו אלא אמור לו מיד וזהו ללמד הוא עצמו לאחרים לא לשכור לו מלמד.